

1. KAPITOLA

O PODOBU NÁRODNÝCH DEJÍN

Úvaha o mieste a funkcii periodizácie národných dejín v syntetických dielach o dejinách stredoeurópskych národov

Krátko po vyvrcholení antichartistickej kampane, ktorú pookupačná politická moc rozpútala bezprostredne po vystúpení Charty '77, teda koncom 70. rokov minulého storočia, sa skupina Bratislavčanov, z nich niektorí postihnutí okupačnou „normalizáciou“, začala stretávať najmä v byte estetika a literárneho kritika Bohuslava Kováča, ale aj v byte autora publikovaného textu, aby sa vo voľnej debata na rôzne spoločenské témy akosi „vyviazali“ a pookurali z nevelmi povzbudivých pomerov a atmosféry tých čias. Na stretnutia prichádzali viac či menej pravidelne takí ľudia ako Ladislav Kováč, Bohušov brat, biológ pracujúci pôvodne so svojím tímom na výskume medzinárodného významu, no po okupácii odsunutý na perifériu vedy, historik a teoretik umenia Ján Bakoš, sociológ a po „personálnom opatrení“ liečiteľ alkoholikov Martin Bútora, v tom čase pamiatkár proti svojej vôli Michal Horský, programátor a nádejný literát Andrej (Puťo) Mráz, až kým sa nepobral „za hranice všedných dní“, teoretik a historik umenia Tomáš Štraus (od roku 1980 tiež na opačnej strane železnej opony), historik umenia Vojtech Hron, muzikológ Ivan Marton a ďalší účastníci, na ktorých si už nespomínam. Na stretnutie si spravidla niekto z nás pripravil tému, ktorá by mohla zaujať ostatných. Tie stretnutia trvali s prestávkami do prvej polovice 80. rokov, keď tak čiastočne „po slovensky“ zanikli.

Z mojich „príspevkov do diskusie“ sa in extenso zachovali dva: nižšie uverejnený text a úvaha Potomkovia a dedičia o sovietskom politickom režime po Stalinovej smrti. Otázka periodizácie národných dejín stredoeurópskych národov ma upútala predovšetkým preto, že aj v nej som videl skrytý metodologický i „svetonázorový“ problém reflexie našich slovenských dejín. Text ktorý som napísal na prelome rokov 1978 – 1979, nemal, pochopiteľne, ambíciu vyriešiť tento problém, bol jednoducho ponúknutým námetom do diskusie ľudí, pre ktorých bola história, resp. niektorá jej špecifická časť, profesiou alebo aspoň intelektuálnym koníčkom. Sám v tom čase „konsolidovaný a normalizovaný“, nemal som možnosť ani čas zaoberať sa problematikou podrobnejšie, nieto vyčerpávajúco (nedostal som sa napr. k medzivojnovým textom na túto tému od profesora D. Rapanta). Text ponúkam čitateľovi ako jeden z dokumentov doby spred tridsiatich rokov, len s nevyhnutnými a nepočítanými redakčnými úpravami, ktoré text nijako nedopĺňajú, ani nemenia jeho zmysel.

Aj praktická, každodenná skúsenosť nás presvedča o tom, ako hlboko a všestranne je zviazaná prítomnosť národa s jeho minulosťou, ako intenzívne sa necháva národné spoločenstvo (no aj parciálnejšie spoločenské kolektívy) ovplyvňovať svojou prežitou skúsenosťou, či už vedome alebo podvedome, a podvedome vari ešte intenzívnejšie ako s premysleným zámerom. Podvedomé stimulovanie národa jeho vlastnou minulosťou je totiž spontánnejšie, pretože pôsobí ako „prirodzený“ a či „sprírodnený“ činiteľ, kto-